

Галина ЖАВОРОНKOBA

доктор економічних наук,
професор кафедри інформаційних систем і технологій,
Уманський національний університет садівництва

Вікторія ЖМУДЕНКО

аспірант кафедри інформаційних систем і технологій,
Уманський національний університет садівництва

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОЇ СФЕРИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Розглянуто методичні підходи до визначення інтегрального показника економічної безпеки аграрної сфери. Визначено нормативні значення інтегрального показника оцінки економічної безпеки аграрної сфери для регіону.

Ключові слова: інтегральний показник, економічна безпека, аграрна сфера, аналіз, оцінка.

У ринкових умовах господарювання економічна безпека займає головне місце серед інших складових національної безпеки, оскільки охоплює весь комплекс заходів, спрямованих на запобігання й усунення ризиків і загроз. Головним змістом економічної безпеки аграрної сфери є формування умов для стійкого, максимально ефективного функціонування всіх структурних компонентів аграрного сектору України в даний час і забезпечення високого потенціалу розвитку та зростання в майбутньому.

Питанням оцінки рівня економічної безпеки регіону присвячені наукові праці багатьох вчених. Так, у джерелі [1] пропонується оцінювати економічну безпеку регіону згідно з методикою, яка заснована на використанні методів порівняльного аналізу [1, с. 78-89]. Т. Агапова, К. Єфремов, М. Кремльов, В. Сенчагов, А. Федорищева в дослідженнях з питань оцінки економічної безпеки регіону обмежились лише перерахуванням порогових показників (індикаторів) економічної безпеки регіону не вдаючись до виведення та побудови інтегрального індексу економічної безпеки регіону [2-6]. Т. Клебанова, Н. Чернова розробили комплекс моделі оцінки, аналізу і прогнозування економічної безпеки регіону розроблений на основі методів багатовимірної статистичного аналізу, економетричного моделювання, адаптивної фільтрації [7].

В Україні немає офіційно затверджених порогових значень показників стану економічної безпеки аграрної сфери, які використовувались би як нормативи в регіоні та сприяли розробці механізмів її гарантування.

Метою даного дослідження є визначення методичних підходів щодо діагностики економічної безпеки аграрної сфери регіону, формування узагальнюючих показників, що дозволять визначити інтегральний показник її оцінки.

Визначення інтегрального показника економічної безпеки аграрної сфери на регіональному рівні має важливе значення при оцінці кінцевих результатів діяльності, але, щоб проводити його розрахунки, необхідний відповідний методичний підхід. Розробимо систему критеріїв, які будуть визначати інтегральний показник. Для цього побудуємо структуру, що дозволить провести декомпозицію даного показника на його складові частини, що сформує уявлення про його ієрархічність (рис. 1).

Так як забезпечення економічної безпеки вимагає вирішення багатьох складних задач, що суттєво впливають на показники економічної безпеки аграрної сфери регіону, то число обраних показників повинно бути оптимальним, а самі показники мають повно і достовірно розкривати сутність оцінки та не дублювати один одного. Сучасний регіон є складною, стохастичною, ієрархічною системою, що динамічно розвивається, в тому числі за

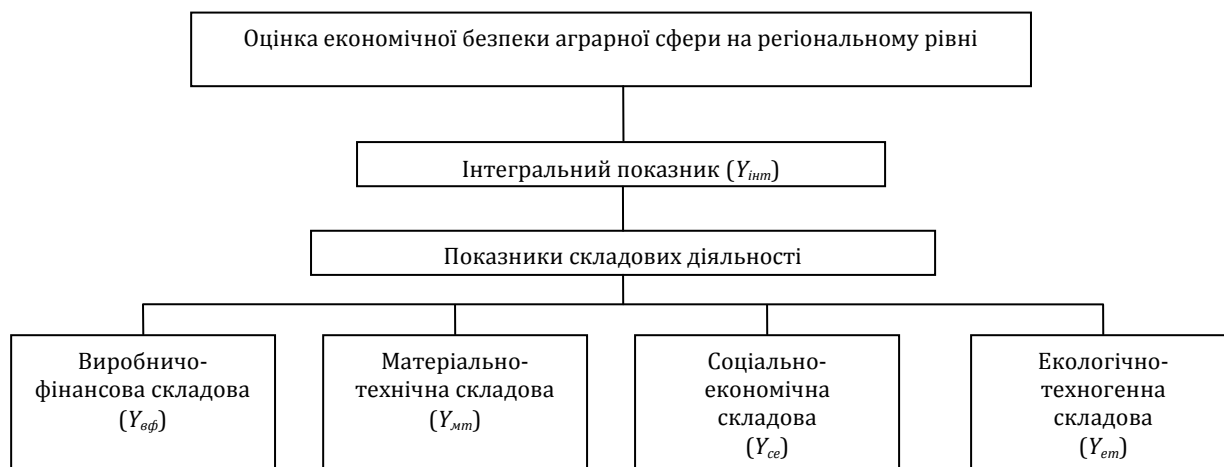

Рис. 1. Структура показників оцінки економічної безпеки

рахунок аграрної сфери. Тому застосування багатоцільового підходу до оцінки економічної безпеки є виправданим, так як має бути опрацьовано значну кількість показників, отже, проведемо її з використанням інтегральних оцінок.

Для розробки економіко-математичних моделей інтегральних оцінок економічної безпеки можуть бути використані різні методи. Наприклад інтегральний показник може бути поданий як середнє арифметичне або середнє геометричне зі значень, що входять у його склад індивідуальних показників. Перевагою цих методів є простота розрахунків. Відсутність же значень вагових коефіцієнтів при індивідуальних показниках, у свою чергу, зрівнює їх вплив на інтегральний показник, що є недоліком даних методів.

Враховуючи необхідність операції з інформацією як якісного, так і кількісного характеру, для формалізації показників оцінки економічної безпеки, на наш погляд, може бути використано метод аналізу ієрархій, тобто метод багатокритеріальної оптимізації. Суть його полягає у використанні спеціальних математичних методів, що забезпечують отримання ефективних значень у змінних умовах, коли присутні декілька показників оцінки, а їх ступінь впливу на підсумковий показник не визначений. У найбільш елементарному вигляді ієрархія будується з вершини через проміжні рівні до найнижчого, який, у нашому випадку, є переліком необхідних до розгляду і оцінки часткових показників. Далі показники попарно порівнюються відносно їх дії («ваги» або «інтенсивності») на узагальнюючий показник, а при подальшій обробці та на загальну характеристику, тобто на інтегральний показник. У результаті може бути виражено відносний ступінь (інтенсивність) взаємодії елементів в ієрархії, що потім отримує числовий вираз. У нашому випадку формалізований вираз поданого зв'язку між аналізованими показниками економічної безпеки можна представити у вигляді математичної моделі, тобто моделі, в яку чинники, що впливають на результат, входять у вигляді алгебраїчної суми:

$$Y_{int} = B_1X_1 + \dots + B_nX_n,$$

де Y_{int} – інтегральний показник економічної безпеки;
 X_i – показники, які впливають на економічну безпеку;
 B_i – вагове значення коефіцієнта.

Вплив (вагу) кожного індивідуального показника на узагальнюючий показник можна оцінити за допомогою експертів, які залучаються для вирішення даної задачі.

Після визначення узагальнюючих показників необхідно встановити інтегральний показник оцінки економічної безпеки аграрної сфери на регіональному

рівні. Тому на основі аналізу оцінок провідних керівників сільськогосподарських підприємств, визначено, що найбільшу питому вагу впливу на економічну безпеку мають критерії безпеки виробничо-фінансової (0,31-0,35), матеріально-технічної (0,29-0,32), соціально-економічної (0,27-0,30), еколого-техногенної (0,03-0,13) складових.

На основі цих оцінок була сформована формула інтегрального показника оцінки економічної безпеки аграрної сфери на регіональному рівні:

$$Y_{int} = 0,33Y_{вф} + 0,31Y_{мт} + 0,28Y_{се} + 0,08Y_{ет}$$

Для отримання можливості гнучкішої оцінки економічної безпеки на регіональному рівні, на основі теоретичних характеристик стану підприємств аграрного виробництва та з погляду його економічної і соціальної стійкості, пропонуємо використовувати наступні види і рівні економічної безпеки:

- критична економічна безпека – це стан регіону, при якому він не здатний генерувати достатні грошові потоки для підтримки своєї життєздатності та забезпечити соціальний рівень працівників, що незабаром може перевести його в депресивний стан;
- граничнодопустима економічна безпека – виявляється в тому випадку, якщо частина ознак середовища незмінна і система не має відповідних компенсаторських механізмів. При незмінному середовищі подібна система може існувати скільки завгодно довго, проте будь-яка істотна зміна ознак веде до втрати можливостей відтворення;
- адаптивна економічна безпека – припускає наявність у системи достатніх резервів, завдяки яким вона здатна компенсувати негативні дії зовнішніх і внутрішніх чинників і перейти в стан абсолютної безпеки;
- абсолютна економічна безпека – мається на увазі, що у системи є не тільки наявні достатні резерви і економічна ефективність (в першу чергу отримання прибутків), але і ефективний механізм прогнозування, що дозволяє їй максимально передбачити негативні зміни зовнішніх і внутрішніх чинників і вживати заходів задля їх запобігання і максимізації ефектів від своєї діяльності.

Для оцінки економічної безпеки аграрної сфери на регіональному рівні пропонується наступні нормативні значення інтегрального показника (табл. 1).

Наведені етапи оцінки економічної безпеки аграрної сфери регіону дозволяють визначити ті завдання, що ставились нами до даного дослідження. У сукупності з аналітичним інструментарієм і певною інтерпретацією отриманих результатів даний підхід складатиме методику визначення інтегрального показника

Таблиця 1. Шкала економічної безпеки аграрної сфери на регіональному рівні

Рівні економічної безпеки	Критична економічна безпека	Граничнодопустима економічна безпека	Адаптивна економічна безпека	Абсолютна економічна безпека
Інтервали значень рівнів (Y_{int})	$0 \leq Y_{int} < 0,33$	$0,33 \leq Y_{int} < 0,66$	$0,66 \leq Y_{int} < 1$	$Y_{int} \geq 1$

економічної безпеки аграрної сфери. Результати запропонованої методики будуть корисними при розробці і формуванні стратегії та визначенні механізмів забезпечення економічної безпеки аграрної сфери на регіональному рівні.

Список літератури

1. Влияние энергетического фактора на экономическую безопасность регионов Российской Федерации [Текст] / Ответ. ред. член корреспондент РАН А.И. Татаркин. – Екатеринбург : Издательство Уральского университета. – 1998. – 195 с.
2. Ефремов, К. И. Вопросы экономической безопасности региона [Текст] / К. И. Ефремов, Е. И. Георгадзе // Вопросы статистики. – 2002. – №2. – С. 57-63.
3. Кремлев, Н. Д. Вопросы оценки экономической безопасности региона [Текст] / Н. Д. Кремлев, В. Г. Федоров, М. Ф. Сергеев // Вопросы статистики. – 2001. – № 2. – С. 42-46.
4. Федорищева, А. Безпека як розвиток і безпека як стабільність – синергетика соціоприродних систем [Текст] / А. Федорищева, О. Ральчук // Регіональна економіка. – 2002. –

5. Сенчагов, В. К. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие (книга четвертая) [Текст] / В. К. Сенчагов, Институт экономики РАН. – М. : Финстатинформ, 2002. – 128 с.
6. Агапова, Т. Н. Методика и инструментарий для мониторинга экономической безопасности региона [Текст] / Т. Н. Агапова // Вопросы статистики. – 2001. – № 2. – С. 45.
7. Клебанова, Т. С. Теория экономического риска [Текст] / Т. С. Клебанова, Е. В. Раевнева: Учебно-методическое пособие для самостоятельного изучения дисциплины. – Харьков : ИНЖЭК, 2003. – 156 с.

РЕЗЮМЕ

Жаворонкова Галина, Жмуденко Виктория

Методические подходы к определению интегрального показателя экономической безопасности аграрной сферы на региональном уровне.

Рассмотрены методические подходы к определению интегрального показателя экономической безопасности аграрной сферы. Определены нормативные значения интегрального показателя оценки экономической безопасности аграрной сферы для региона.

RESUME

Zhavoronkova Galyna, Zhmudenko Viktoriya

Methodological approaches to determining the integral index of economic security agriculture at regional level.

The methodical approaches to determining the integral index of economic security agriculture. The normative value of the integral index of economic security assessment for agriculture in the region.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2010 р.